

AHMET ARİF'İN ŞİİRLERİNDE ANADOLU SEVGİSİNİN YANSIMALARI

The Reflection of Anatolia Love in Ahmet Arif's Poems

Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ*

ÖZ

Türk şiirindeki aykırı sesler, bazen ortak bir ses olarak karşımıza çıkıverirler. Devrinin ve otoritelerin muhalifi gibi algılanır ve öyle muamele görürler. Hapse atılır, işkence görürler. Ölümle çoğu kez burun buruna gelirler. Ancak zaman bunun tam tersini ortaya koyar. Türk fikir, ilim, sanat ve edebiyat âlemi bu simalarla doludur. Ahmet Arif'de bu simalardan biridir. Şair, bütün aykırılıklarına ve maruz kaldığı elim ve feci muamelelere rağmen aykırı sesinden ve değerlere olan sevginin hasretinden prangalar eskitmekten vazgeçmez.

Bu çalışmada, şaire has terennümünden taviz vermeyerek Anadolu'ya ve insanına olan sevgi ve inancı ortaya konulmaya çalışılacak. Bu ortaya koyuşta doğrudan şairin çıplak imgelerinden, bunları ortaya koyuşundan hareket edilecek.

Anahtar Sözcükler: Ahmet Arif, Anadolu, Sevgi, Şiir.

Giriş

Sevgi, bazen karşılığını beklemeden vermek, sonucunu bilmeden sabırla beklemek, korkuya kapılmadan yiğitçe meydana çıkmak olarak tanımlanırken bazen mefkûreler uğruna her türlü eza ve cefaya göğüs germek, otoritenin ve devrin emrine girmekten ziyade mefkûrenin hizmetinde olmak bazen de yıkmadan inşa ve ihya ederek yapılandırmak, yıkıma uğrasa da yıkmamak olarak algılanır.

Bu bağlamda sevgi, bütün dünya şiir ve güzel sanatlarının kaynağını teşkil ettiği gibi Türk şiirinin de ana kaynağını ve en kapsamlı imgesini oluşturur. Bütün şairlerin ilk durağı ve son sığınağı olur sevgi. Her şair bu kaynaktan beslenmektedir denilebilir. Bazen yüksek bir seda ile içinde yandığı bu ateşin parıltılarını Yunus Emre gibi

"Sözüm ay gün için değil sevenlere bir söz yeter"

ABSTRACT

Antithetical voices in Turkish poetry sometimes appear as a mutual voice. They are perceived as if they are dissident to their era and authorities and are transacted so. They are thrown into prison, tortured. They come face to face with death. But, time puts the opposite situation forth. Turkish idea, science, art and literature are full of these faces and Ahmet Arif is one of them. The poet, despite all the contradictions and tragic treatments that he has been exposed, he doesn't give up his voice and yearning of the love to values. In this work, his love and hope for Anatolia and its people will be tried to present without making concession from his own chant. In this effort, it is going to be started directly from his unaided images and the way he put forth.

Key Words: Ahmet Arif, Anatolia, Love, Poem.

*Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi
uludag@dicle.edu.tr/mehmedemin2023@gmail.com

Sevdiğim söylemez isem sevmek derdi beni boğar” (Tatçı 1991: 84) şeklinde dile döker.

Bazen de Nazım Hikmet gibi
Tahir olmak da ayıp değil Zühre olmak da
Hatta sevda uğruna ölmek de ayıp değil
Bütün iş Tahir ile Zühre olabilmekte
Yani yürekte

ifadesiyle sevginin kaynağına inerek bizi heyecanlandırır.

Sevgi, her zaman bir ovanın sakinliği, bir nehrin akışkanlığının sessizliği, ilkbahar esintisinin ve sabah melteminin dinlendiriciliği ile karşımıza çıkmaz. Bazen de yüksek bir dağdan kopup ovaya yuvarlanan bir kütlenin gürültüsü, yalçın kayalıklara çarpan azgın dalgaların son bahar gürültüsü, yeşilliğini kaybetmiş bozkırların ve özgürlüğünü kaybetmiş tutsaklıkların haşın ve hırçın haykırıları ile dışa vurur kendini. Dünya ve Türk şiiri, sevginin bu tür temsilcileriyle doludur.

Ahmet Arif'in, otoriteye başkaldırmaktan, devrin akışına ve akımına ters hareket etmekten dolayı tahsil hayatının son safhasını tamamlayamadan hürriyeti elinden alınır. Ankara üniversitesi DTCF'nin Felsefe Bölümünü bitiremez. Ancak Anadolu'yu ve dolayısıyla Anadolu insanını sevmenin hasretinden prangalar eskiteceği bir felsefeye kavuşur. Tutsaklıktan özgürlüğe taşıyan bu felsefe, onu aynı zamanda yeni dönem Türk şiirinde nev-i şahsına münhasır bir oluşumun da sahibi yapar. Çünkü otoritelerin, milli şairimiz Mehmet Akif için söylediği “düşündüğü gibi yazan ve yazdığı gibi yaşayan bir şair” kaziyesinin bir yansımasını Ahmet Arif için “söylediği gibi yazan ve yazdığı gibi söyleyen” biçiminde değiştirmek mümkündür. İşte Ahmet Arif'i Türk şairlerinin unutulmazları arasına yerleştiren sevgi felsefesine böyle de bakılabilir.

Yeni Türk şiirine dair -iç dinamikler ve dünyadaki ilmi ve sanatsal gelişmeler doğrultusunda- en kapsamlı yorumlamaları ve anlamlandırmaları yapanlardan biri Mehmet Kaplan'dır. O, fikren asla onaylamadığı ve hatta karşısında durduğu şairleri bile bu bilimsellik içinde tahlil eder. Kaplan, bu tutumuyla aslında Cumhuriyet devri Türk aydınının bir problemini ortadan kaldırmak ister. Çünkü Türk entelektüeli birçok şaire kara-ak ikilemi ile yaklaşmaktadır. Kendi fikri mensubiyetine meyyal olanları minarenin tepesine çıkarmakta; muhalif olanları ise kuyunun dibine atmakta veya hiç oralı olmamaktadır. İşte hermonotikin(yorumlama) ruhuna aykırı bu hastalığı Kaplan, Şiir Tahlilleri I-II yapıtlarında tedavi etmeye çalışır.

Kaplan, Ahmet Arif'in “Karanfil Sokağı” şiirini bu çerçevede geniş bir perspektiften değerlendirir. Şairin doktrin olarak Marksizmin etkisinde kaldığını ve devrimci ruh yapısını bu anlayıştan aldığını söyler. Doğu insanına ait korkusuzluğun yanlış bir tanımlamaya tabi tutulduğunu ve şairin bu yaklaşımını bütün şarka yaymasının bölge insanına bir haksızlık olacağını ileri sürer. Ahmet Arif'in Doğulu, Marksist ve aşırılık zihniyetinden oluşan bir kişiliğe sahip olduğunu, bu tanımlamaların lokal kalmasını ve bütün doğu-güneydoğu insanına teşmil edilmemesi gerektiğini savunur. Kaplan bu tahlille bizi şairin ruh ülkesine az da olsa yaklaştırır ve aslında *ne doğulu oluş, ne Marksizm ne de*

aşırırlık fikrinin Ahmet Arif'i şair yapmadığını bilakis vatana hasret ve insana olan sevgisinin şairin şiir perisi olduğunu ifade eder (Kaplan 1998: 561-562).

Ahmet Arif'in şiirinde birçok temayla birlikte Anadolu sevgisi de önemli bir yer tutar. Ahmet Arif, Veysel Öngören ile şiir üzerine konuşmalarında, şiirin "gıdıklama, alay, ucuz bir espriden ibaret olamayacağını" (Öngören 1970) ve buna karşı durmak için Garip akımının etkisine bütün kapılarını kapattığını söyler. Şiirin daha ulvi şeyleri çağrıştırmasını savunur. Adnan Binyazar'ın "iyi şairin ana kaynağı yaşadığı ülkenin şiiri ve o oranda da dünya şiirine yabancı kalmayışı" (Binyazar 2003) yargısı, Ahmet Arif'in de ilkesi olmuş gibidir. Şiirindeki yoğunluk kendini bu tarzda gösterir. Her türlü sıkıntıya katlanır, hapse atılır, işkenceye maruz kalır, vatan hasretinden prangalar eskitir ama bu sevdayı terk etmez.

*Terk etmedi sevdan beni,
Aç kaldım, susuz kaldım,
Hayın, karanlıktı gece,
Can garip, can suskun,
Can paramparça...
Ve ellerim, kelepçede,
Tütünsüz, uykusuz kaldım,
Terk etmedi sevdan beni...(Arif 2009: 13)*

Kelepçelenmiş olduğu halde söyler; "açlığa", "susuzluğa" rağmen yılmaz, kendisini terk etmediğine inandığı "ötekine" güvenir. Bu öteki, sevgili de olabilir, daha geniş kapsamlı bir özne de. Şiirleri bu konuda sınırlı bilgi verir. Ben'in karşısında yer alan bu sen, şiirin içerdiği belirsizlik sayesinde tikelden genele doğru açılma olanağına kavuşur okuyucu" (Oktay 1990: 58).

Cemal Süreyya, Nazım Hikmet'i şehirli, ovalardan ve düzlüklerden insanlara seslenen bir şair olarak tanımlar. Ahmet Arif'in ise dağlı "ası" bir şair ve şiirlerinin de oral (ağza ilişkin) şiirler olduğunu söyler. Güneydoğu insanının yaşamından kesitlerin açıkça görüldüğü şiirlerinde Anadolu'yu ve insanını ölesiye sevmeye şahit oluruz. Halk türkü ve deyişlerinden yararlanarak bu sevgiyi ortaya koyar. Tutukluluk günlerinin gerçeğine vurgu yaparken söylediği "benim orada bad-ı saba bile olamazdı. Çünkü kapalı bir yer, zincirli... Adı üstünde hücre... Ancak bir somya sığıyor. Onun da önünde otuz santimetre bir boşluk ya var, ya yok" (Durbaş 2009: 93) ifadelerinin Anadolu insanının bir özleyiş olarak şiirine girdiği şeklinde yoruma imkân vermektedir. Tutsaklıkta bile şairi memleket hasretini terennüm etmekten alıkoyamaz. Yalnızlığını intak sanatı ile gidermeye çalışır. Süreyya'ya göre şairin kullandığı imgeler sıradandır ancak çok canlı ve günceldir. Hapis yaşamını memleket sevgisi ile ilintiler. Cigarasının dumanını çeker, yeşil soğan ile umudunu tazeler.

*Haberin var mı taş duvar?
Demir kapı, kör pencere,
Yastığım, ranzam, zincirim,
Uğruna ölümlere gidip geldiğim,*

*Zulamdaki mahzun resim,
Haberin var mı?
Görüşmecim, yeşil soğan göndermiş,
Karanfil kokuyor cigaram,
Dağlarına bahar gelmiş memleketimin...(Arif 2009: 14).*

Vecihi Timuroğlu, şairin Türk şiiri içindeki yerini belirlemeyi ve şiirinin beslendiği kaynakları anlamayı çağdaş bir şairin tespitleriyle yapar. “Cemal’in dediği gibi, Ahmet Arif, şiirselliği yadsıyan Garipçiler’e dönüp bakmamıştır. Ancak, onların biçim özgürlüğünden yararlanmıştı. Öz olarak Nazım Hikmet çizgisini sürdürürken, biçim olarak Garip şiirini izlemiştir. Bir farkla ki, Ahmet Arif, dizenin ezgisel etkisine sırt dönmemiştir. O, dizeye bağlıdır. Hapishaneden, sevgilisine hallerini bildirirken “mısra çeker”. “Mısra benim namusumdur” der. Dize, Ahmet Arif’in şiirinde geçerli birimdir.

*“Suskun” şiirinden
Nasıl da yılları buldu
Bir mısra boyu maceram...
Mısra çekiyorum, haberin olsun
Ruhum...*

*“Hani Kurşun Sıksan Geçmez Gecedem” şiirinden
Ve genç bir mısradır
Filinta endam...*

*“Merhaba” şiirinden
İlân-ı aşk makamından bir mısra (Timuroğlu 2009: 90) örneklemelerini de vererek şairin şiirdeki hakimiyet alanını göstermeye çalışır.*

Özdeşim kurarak tutsaklıktan hürriyete gitmeyi yeğleyen şair, böylece mahpusluğun yani kapana kısılmışlığın travmasını hafifletmeye çalışır. Yalnızlığını, dört duvar arasındaki çaresizliğini aidiyet ve empati yeteneğiyle ortaya koyar. “Yalnız Değiliz” şiirinde Çukurovam, Anadolum, Vatanım... türünden sahiplenme ifadeleriyle dışarıdaki insanlarla iletişim kurmak suretiyle travmasının şiddetini azaltmayı dener.

Memleket sevgisi, Arif’in şiirlerinde imgesel olarak birçok sınırı ortadan kaldırır. Şair, bu sevdasını her ne kadar Yunus Emre, Karacaoğlan, Mehmet Akif vs. gibi şairlere dayandırarak vermeye çalışsa da üslubu, ifade kalıpları, kelime dünyası ve santimentalizmi bu kaynaklardan tam beslenemediğini ortaya koyar. Ancak gündelik konuşma dilinde terennüm edilen vatan sevgisini imgesel olarak şiirine taşıdığı söylenebilir.

*Dağlarının, dağlarının ardı,
Nasıl anlatsam...
Ağaçsız, kuşsuz, gölgesiz,
Çırılçıplak,
Vay kurban...
“Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda.”
Yiğitlik, sen cehennem olsan da bile*

*Fedayı kabul etmektir,
Cennet yapabilmek seni,
Yoksul ve namuslu halka.
Bu'dur ol hikâyet,
Ol kara sevda.*

*Seni sevmek,
Felsefedir, kusursuz.
İmandır, korkunç sabırlı.
İp'in, kurşun'un rağımına,
Yürür, pervasız ve güzel.
Sıradağları devirir,
Akan suları çevirir,
Ahr yetimin hakkını,
Buyurur, kitabınca...(Arif 2009: 54-55)*

Mayakovski, "şiiirin temel gücü ritimdedir" der. Yani ritmi bir yerde her şey olarak tanımlar ve şiiirin ritmini seste arar. Ahmet Arif ise şiiirde ritmi sözde arar. Sözün gücünün sesin gücünden çok ileri olduğuna inanır. Lakin bu bağlamda şairin kelime dünyasına girdiğimizde özel bir çabanın olduğuna rastlayamayız. Fakat şair, konuşma dilinde kullanılan kelime veya deyimlerden hareketle şiiirinde bir ritim tutturur. Bu ritim temalara akışkan bir sıvı gibi nüfuz eder. Örneğin "Onur Da Ağlar" şiiirinin son kısmında sıradan bir konuşmaya tutulmuşsunuz gibi kendinizi hissedersiniz. Ama arka plandaki sevdayı ve ana temayı sözün gücüyle ortaya koymadaki yetkinliğin ancak bir şaire ait olabileceğine tanık olursunuz.

*Ne ahımızda bir ayıp
Ne koltuk altında
Saklı haçımız.
Biz bu halkı sevdik
Ve bu ülkeyi.
İşte bağışlanmaz
Korkunç suçumuz...(Arif 2009: 147)*

"Gerçekten de Prangalar'ın sesi Mayakovski'de gizlendiği biçimiyle mekanik değildir. Ama, Ahmet Arif, geleneksel şiiirin ve Nâzım şiiirinin çok yaslandığı kafiye ve ses uyumu öğelerini büyük ölçüde kullanır. Bir de yinelemeyi. Kafiye ve yineleme, Prangalar'ın iletilibilirliğinin ya da başka bir söyleyişle alımlanabilirliği'nin büyük güvencesidir. "Ümit, öfkeli ve mahzun/Ümit, sapına kadar namuslu", "Rüya bütün çektiğimiz/Rüya kahrım, rüya zindan", "Maviye/Maviye çalar gözlerin", "Dağlarının, dağlarının ardı", "Ellerin, deli hoyrat/Ellerin susuz, yangın" gibi sözcük yinelemeleri ile kurulan dizeler olsun, i,e,a,m,n,r harfleri ile sağladığı kafiye ve ses uyumları olsun, Prangalar'a ister istemez "oral" bir yan da kazandırıyor." (Oktay 1990: 85).

Şairin vatan sevgisi şiiirin yoğunluğu içinde süzülür ve saflaşır. Bu sevda uğruna çekilen bütün ıstıraplar ve zulümler bir nevi gölgede kalır. Çünkü şair kavram dünyasının

değil temsil dünyasının mücadelesini verir. Nesne, şahdamarı ile özdeşleştirdiği vatandır. Şairin anlayışı ideolojisinin önüne geçer. Göndermelerde bulunduğu gösterge görüngünün görüntüsü değil uğruna her türlü sıkıntılara katlandığı Anadolu dolayısıyla memleket insanına olan sevgisidir (Man 2008: 29).

Harold Bloom “büyük şiir başarılımış endişedir” der. Etkilenme metaforu bazı temaların ortaya konulmasında sağcı solcu demeden bütün çıplaklığı ile kendini gösterir. Bu duyarlılık, temanın evrenselliği yanında şairin yoğunlaştığı alanı ve dertlendiği durumları da bize verir. Ahmet Arif’in de bu bağlamda büyük şiirler yazmasa da büyük endişeler taşıdığını söyleyebiliriz. Vatan sevgisi onun kaygılarının en büyüğüdür. Çünkü bu duyarlılık beraberinde bir mücadeleyi getirecek, bu mücadele de, başkaldırı niteliğinde asi bir dil taşıdığından acı bir bedel ödeyecektir. Lakin şair bunların hepsine hazırdır. O Türk şiirin en güzel örneklerini veremez; ancak vatanı sevmenin bedel ödemeye vesile olacağını yaşantısıyla örnekler.

*Engereğin dişlerine işledim,
Ağu dişlerine
Oluklu, çentik...
Ve vurgun,
Gözleri bir çift cehennem
Burnuna kan tütmüş
Pars bıyığına...*

*Dağın pulat yüreğine işledim,
Şimşegün masmavi usturasına
Sevdanı usul-usul
Sevdanı mısra-mısra
Lo ben seni hapislerde sevmişim,
Ben seni sürgünlerde.
Yurdum benim
Şahdamarım...(Arif 2009: 148)*

Terry Eagleton “‘yazarın ideolojisi’ ile, yazarın genel ideolojiye özyaşamöyküsel katılımının özgün biçimini; yani toplumsal sınıf, cinsiyet, milliyet, din, coğrafi bölge vb. gibi bir dizi ayrı etkence üstbelirlenen bir katılım tarzını kastediyorum” (Eagleton 2009 64) diyerek yazar ideolojisi ile genel ideolojinin birbirine eklemeliğini ve aradaki benzerlik ve ayrılıkların bir yaman çelişki oluşturduğunu söyler. Bu bağlamda Ahmet Arif’in şiirlerine baktığımızda ve onun vatan sevgisini ortaya koymaya çalıştığımızda bu yaman çelişkiye aşikar bir şekilde rastlarız. Şair “terk etmedi sevdan beni” diyerek şiirine başlar. “Taş duvar”, “demir kapı”, “kör pencere”, “yeşil soğan”, “karanfil kokan cigaram” ile devam eder... Sonunda aşağıdaki güzel mısralarla sözün bittiği yere gelir ve durur.

*Kirveyiz, kardeşiz, kanla bağlyız
Karşiyaka köyleri, obalarıyla
kız alıp vermişiz yüzyıllar boyu,
Komşuyuz yaka yaka
Birbirine karışır tavuklarımız*

*Bilmezlikten değil,
Fıkıralıktan
Pasaporta ısınmamış içimiz
Budur katlimize sebep suçumuz,
Gayrı eşkiyaya çıkar adımız
Kaçakçıya
Soyguncuya
Hayına...(Arif 2009: 115)*

Sonuç

Ahmet Arif, Anadolu coğrafyasında bir taraftan bir sürgün iklimi yaşarken diğer taraftan da sevgi metaforunun açılmasına imkân bulur. Sert ve yalın şiirleri memleket ve insan sevgisinin portrelerini okuyucusuna sunar. Realiteleri çıplak imgelerle ve katıksız sevgilerle ortaya koymaya çalışırken otoritenin de sert muamelesine maruz kalır.

Bütün bu haşin haykırışların, ustura ağzında yürümlerin, sert bayırlarda avazı çıktığı kadar bağırmanın arka planında meltem esintisi gibi memleket sevgisinin yürekler yumuşatan tatlılığı şiirlerde kendini hissettirir. Bu bağlamda şair tabiatı gereği dili sert ve asi bir kullanımla okuyucuya sunarken bazı eleştirel yaklaşımlara haklı olarak maruz kalır.

Şu da söylenebilir belki. Şairin en önemli ve sürekli hasretinin kendi vatanında garip ve kendi vatanında tutsak yaşamasıdır. Şiirlerindeki en önemli imgelerin başında Anadolu sevgisi ve vatan hasretinin gelişi de bu durumu destekler niteliktedir.

Ahmet Arif'in tüm zamanların ortak değer alanı olan yani eski ile yeniye sentezleyerek hatta kent ve köy dahil bütün sınıfları bir potada eriten sevgi temasını toplumun her tabakasına ulaşan bir şiir tarzı ile açığa çıkarmaya çalışması onun okunabilirliğini artırmış olabilir.

Şair yaşamındaki olumsuzlukları şiddeti meşrulaştırmadan ve nefreti oluşturmadan şiirin diliyle ve memleket sevgisiyle vermeye çalışırken bu durumun ne kadar zor bir durumda olduğunu da bize imajlar yoluyla vermeye çalışır.

KAYNAKÇA

- ARİF, Ahmet. (2009), Hasretinden Prangalar Eskittim. Ankara: Metis Yayınları.
BİNYAZAR, Adnan. (2003), Öfkenin ve İnceliklerin Şairi.
BLOOM, Harold. (2008), Etkilenme Endişesi/Bir Şiir Teorisi. (Çev. Ferit Burak Aydar). Ankara: Metis Yayınları.
DURBAŞ, Refik. (2009), Kalbim Dinamit Kuyusu. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
EAGLETON, Terry. (2009), Eleştiri ve İdeoloji/Marksist Edebiyat Teorisi Üzerine Bir Çalışma. (Çev. Savaş Kılıç). İstanbul: İletişim Yayınları.
KAPLAN, Mehmet. (1998), Şiir Tahlilleri-II. İstanbul: Dergâh Yayınları.
MAN, de Paul. (2008), Körlük ve İlgörü/Çağdaş Eleştirinin Retoriği Üzerine Denemeler. (Çev. Ferit Burak Aydar-Cem soydemir). Ankara: Metis Yayınları.
OKTAY, Ahmet. (1990), Karanfil ve Pranga. İstanbul : Metis Yayınları.
ÖNGÖREN, Veynel. (1970), Ahmet Arif'e Bir Konuşma. Ankara Birliği Dergisi.
SÜREYYA, Cemal. (1969), Ahmet Arif. İstanbul: Papirüs Yayınları.

- TATÇI, Mustafa. (1991), Yunus Emre Divanı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- TİMÜROĞLU, Vecihi. (2009), Ahmed Arif'in Türk Şiirindeki Yeri Üzerine Bir Deneme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.